

gewone omgeving genezing resp. verbetering brengen. Zoo ergens dan moet hier geïndividualiseerd worden.

Vervolgens worden min of meer uitvoerig besproken voeding, electrotherapie, massage, hydrotherapie en klimatotherapie; bij de laatste mist Ref. noode de waarschuwing om sterk overprikkelde of slapeloze neurasthenici niet te zenden naar sommige kuststreken bijv. de Riviera of het hooggebergte. Of de uitspraak: „der Nerven „kranke kann gar nicht genug Sonnenlicht geniessen”, zoo algemeen gehouden, wel voldoet aan den eisch: individualiseeren is de hoofdzaak, waagt Ref. te betwijfelen.

Met opzet in de allerlaatste plaats komt de behandeling met arsenijen ter sprake: *door geneesmiddelen kan men een neurasthenicus nooit genezen*; de medicus mag er alleen gebruik van maken om de behandeling te ondersteunen. Vooral zij men voorzichtig met de hypnotica.

Overal daar, waar de degeneratieve factor bij het ontstaan van het lijden een groote rol speelde, zij men op zijn hoede met bij den patiënt te groote illusies op volledig herstel te wekken; het is een onmogelijkheid van dergelijke menschen volkomen gezonde individuën te maken; wel zal het in vele gevallen mogelijk zijn een *modus vivendi* te vinden, waarbij het leven voor den lijder weer dragelijk wordt, zij het dan ten deele door berusting in het onvermijdelijke.

MOUTON.

INGEZONDEN.

OVER DE VERDERE ONTWIKKELING DER GENEESKUNDIGEN IN WETENSCHAPPELIJKE RICHTING.

Hoewel de commissie, die onlangs haar rapport uitbracht (*Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde*, Maart 1901), in het bijzonder de vraag te overwegen had, hoe men het jongen mannen van talent gemakkelijker zou maken zich meer dan tot nu toe voor een eventueele benoeming tot hoogleeraar te kunnen voorbereiden, had zij toch in het eerste gedeelte der opdracht een vraag van meer algemeene strekking te beantwoorden, die daardoor ook grootere beteekenis heeft. Non cuivis contingit adire Corinthum. Het is immers in Nederland geen gewoonte voor hoogleeraar te studeeren en daarmee is waarschijnlijk het eigenaardig soort menschen, behept met „arrivisme”, dat in het buitenland de aandacht trekt, hier minder te vinden. De hoogleeraren vormen echter het beste contingent van de wetenschappelijke geneeskundigen en moeten uit hen gekozen worden, zoodat de vraag, in hoeverre aan onze medici hier te lande genoeg gelegenheid gegeven is, zich ook na den studietijd in wetenschappelijke richting verder te ontwikkelen, van het hoogste gewicht

is, van gewicht niet alleen voor de toekomstige medici, maar ook voor de plaats, die Nederland op wetenschappelijk gebied inneemt.

Wil men zich na den studietijd in wetenschappelijke richting verder ontwikkelen, dan moet dus eerst de studietijd achter den rug zijn. Hierbij moet gelet worden op hetgeen in die jaren opgenomen is en op het aantal jaren, die noodig zijn voor den studietijd, m. a. w. op de waarde en den duur van het geneeskundig onderwijs, geheel buiten rekening latend de voorbereiding op gymnasium of H. B. S. De meeningen over de waarde van dat onderwijs en de resultaten daarvan, die in de ontwikkeling van de Nederlandsche geneeskundigen te vinden zijn, loopen volgens de antwoorden, die de commissie ontving, nogal uiteen. Het staat vast, dat Nederland in deze zeker niet achterstaat bij andere volken — het oordeel van Prof. VEIT in deze heeft bijzonder waarde —; wie in de gelegenheid was met buitenlandsche medici om te gaan, kan dit volmondig toestemmen. Het is echter eveneens een feit, dat voor deze ontwikkeling hard moet gewerkt worden door de studenten en veel moet gegeven worden door de hoogleeraren. Iets anders is het echter of men, wat de praktijk betreft, even goed toegerust is als in andere landen. In Duitschland, zegt Prof. VEIT, zijn de practische oefeningen veel beter. Indien daaronder ook verstaan worden klinische onderzoekingen enz., zou dus de arts in Duitschland beter toegerust dan de Nederlandsche de praktijk ingaan. Maar deze zou hooger staan wat de wetenschappelijke ontwikkeling betreft. Wat leert nu echter de ervaring? Enkelen uitgezonderd, die, nadat zij het artsdiploma ontvangen hebben, uitroepen: „nu mag ik evengoed een laparotomie doen als Prof. X.” en zoo weinig zelfkennis bezitten, dat zij ook later de daad bij het woord voegen, wordt door het meerendeel de wensch geuit, dat zij gaarne nog een jaar zouden willen blijven, voordat zij de praktijk ingaan, indien de studietijd toch al niet zoolang geduurd had. De vraag is dus, of er bij ons voor de wetenschappelijke ontwikkeling niet te veel geveergd wordt en voor de opleiding van den practischen arts te weinig gegeven wordt. Het spreekt van zelf dat ook de practische arts een wetenschappelijk man moet zijn, maar iets anders is het, of hij de blijken moet gegeven hebben theoretisch doorkneed te zijn in al de onderdeelen van de medische wetenschap. Dit doorkneed zijn werd met opzet gebruikt om te doen uitkomen, dat voor ieder onderdeel de eischen zeer hoog opgevoerd worden. En nu leert de ervaring dat deze theoretische kennis ten slotte onvoldoende blijkt te zijn. Het bewijs is daarin gelegen, dat men in staat zou moeten zijn de medische tijdschriften met vrucht te kunnen volgen en dit blijkt een *pium votum* te zijn. Van alles wat en van alles te weinig is de oorzaak dat het *Ned. Tijdschrift voor Geneeskunde* in verreweg de meeste gevallen van achter naar voren gelezen wordt. Men begint bij de Personalia en men blijft bij de oorspronkelijke stukken steken. Het gemengd systeem zou dus eenerzijds meebrengen een te kort voor de practische opleiding, maar eveneens te hooge eischen voor de wetenschappelijke ontwikkeling, waardoor deze schade lijdt.

Daar verreweg het meerendeel studeert om „general practitioner” te worden en slechts enkelen zich verder wetenschappelijk kunnen of willen ontwikkelen zou dus eerst daarvoor een program van studie moeten opgemaakt worden,

waarbij dan in de eerste plaats rekening moet gehouden worden met de eischen, die de praktijk stelt. Ook de laatste categorie moet eerst aan die eischen voldaan hebben om verder te gaan. Blijft echter de hoog opgevoerde wetenschappelijke ontwikkeling bestaan zooals nu, dan zou daardoor de studietijd nog langer worden, maar is dit niet het geval en verminderen de theoretisch te stellen eischen dan is een verkorting van den studietijd te wachten. Deze verkorting is geen schade voor den practicus, maar van groot voordeel voor hen, die zich wetenschappelijk verder willen ontwikkelen.

Nu komt echter de vraag, of zij dan de medische wetenschap in haar geheelen omvang moeten blijven beoefenen. M. i. is hierin door Prof. WINKLER door kritiek op het bestaande de juiste richting voor het begeerde aangegeven. Ook zij zouden dan nog te veel en te weinig krijgen. Splitsing van het doctoraal examen kan in deze verbetering aanbrengen. Daardoor zou een streven naar degelijk weten in de hand gewerkt worden, want men kan niet veronderstellen dat er zonder splitsing meer dan oppervlakkige kennis van enkele onderdeelen bereikt wordt.

Wat na afloop van de eigenlijke verplichte studie zou moeten gebeuren is door de commissie aangegeven en vooral ook uitgewerkt in het antwoord van Prof. ROTGANS. Hieraan zou toegevoegd kunnen worden, dat het ook vooral aanbeveling zou verdienen door goede traktementen hen, die dat verlangen, in de gelegenheid te stellen om te trouwen. Als het vroege engageeren een kenmerkende eigenschap van de Nederlanders is, valt er niet veel aan te tornen en naast de nadeelen, die er aan verbonden zijn, kunnen toch ook gemakkelijk eenige voordeelen opgenoemd worden. Bovendien is de keuze dan alleen tot ongeëngageerden beperkt en moeten zij, die het volkskenmerk vertoonen, buitengesloten worden.

Door de commissie werd ook de aandacht gevestigd op de toekomst van hen, die niet den hoogsten trap bereiken, waartoe wel het meerendeel zal blijven behooren. Voor hun plaatsing werd gedacht aan de provinciale en stedelijke ziekenhuizen. Deze zouden bij de tegenwoordige inrichting geen brandpunten van wetenschappelijk verkeer zijn. In de universiteitsziekenhuizen leeft men zeker onder veel beter verhoudingen. Aan de peripherie wonend heeft men veel minder „Anregung”; men ziet en hoort minder, de hulpmiddelen, die ten dienste staan, zijn volstrekt niet gelijk. Alleen het verkrijgen van literatuur, noodig voor den wetenschappelijken arbeid, gaat reeds met groote moeite gepaard, daar ons bibliotheekwezen zeker niet ideaal is ingericht. Wil men wetenschappelijke centra vormen, dan dient in dit alles verbetering te komen, want anders heeft men kans, dat ook een flinke energie gedooft wordt. Maar zoodra dit werkelijk het geval is, dan dreigt een concurrentie tusschen hen die niet voor hoogleeraar slaagden en die in de eigen inrichting opgeleid werden. Terwijl nu vaak jonge artsen daarheen gaan, die zich nog niet rijp achten voor de praktijk en het tekort daar trachten aan te vullen, zullen, als de ziekenhuizen wetenschappelijke centra vormen, onder bevoegde leiding en met goede hulpmiddelen ook voor de eigen inrichtingen wetenschappelijke mannen kunnen opgeleid worden.

Op dit bezwaar werd o. a. gewezen door MAX FISCHER van Illenau (*Allgem. Zeitschr. für Psych.*, 2 u. 3 Heft, 1900) bij de bespreking van KRAEPELIN'S

brochure *Die psychiatrischen Aufgaben des Staates*. Meende KRAEPELIN dat de assistenten later de beste plaatsen konden verlangen aan de gestichten voor krankzinnigen, door den referent werd aangetoond, dat dit een onbillijkheid zou zijn tegenover degenen, die in de gestichten zelf eenige jaren hadden doorgebracht.

Ook al mocht al het opgenoemde slechts toekomstmuziek zijn, dan dient ook bij de bestaande toestanden rekening te worden gehouden met de vraag wie in aanmerking komt voor de verdere wetenschappelijke ontwikkeling. Bij de tegenwoordige inrichting is het groote aantal studenten het ontzaglijke struikelblok. Men vraagt zich af, hoe het mogelijk is voor de hoogleeraren vatbaarheid voor wetenschappelijken zin te ontdekken. Die het meest de aandacht trekken zijn gewoonlijk de besten niet, die zich bij alle gelegenheden voorop plaatsen, behooren meestal evenmin tot die categorie. Het groote aantal studenten bewerkt, dat er van contact tusschen hoogleeraren en studenten geen sprake is. Eenerzijds is het aantal hoogleeraren grooter geworden, wat noodig en nuttig was, anderzijds is het aantal studenten schrikbarend toegenomen. Meer wetenschappelijke menschen dan vroeger waren noodig om daaruit een keuze te doen en de mogelijkheid verdween tegelijk om de besten uit te kiezen.

Dit contact zou op verschillende wijzen verbeterd kunnen worden. Werden de tentamina weer ingevoerd, dan zou aan den hoogleeraar de gelegenheid geschonken worden om met den examinandus rustig te spreken en beter dan nu met hem kennis te maken. Vooraf zou moeten gaan echter een andere wijze van respondeeren dan nu geschiedt. Tegenwoordig in de overvolle collegekamers heeft voor velen dit respondeeren iets gejaagds, zoodat de bijzonder blooden zich nooit hieraan wagen en anderen als een berg er tegen op zien; een responsie is allerminst een rustig colloquium. Dit zou kunnen veranderd worden, indien de studenten in kleine groepen respoondeerden en de coassistenten meer voeling hadden met de hoogleeraren. Een middellijk contact zou gegeven worden, indien de wenschen van de commissie vervuld werden, wat de assistenten betreft, maar bij de dii minores bestaat lichter kans de „vriendjes” op den voorgrond te plaatsen.

Ook capita selecta, door de hoogleeraren te geven, zouden van nut kunnen zijn. Indien enkele onderwerpen uit de algemeene biologie of algemeene physiologie bijv. behandeld werden, waarbij opmerkingen konden gemaakt worden en vragen konden gedaan, dan zouden wel de vooraanzitters eenige malen verschijnen, maar zich spoedig niet meer laten zien.

Het zou ook mogelijk zijn, dat sommigen in staat gesteld werden bij speciale oproeping den hoogleeraar behulpzaam te zijn bij enkele onderdeelen van zijn wetenschappelijken arbeid. Daardoor vooral zou kunnen gezien worden, wie in de eerste plaats in aanmerking zou komen voor verdere studie en de jeugdige helpers zouden een kijk krijgen in dien arbeid, wat voor hen van het hoogste gewicht zou zijn.

De gelegenheid, die nu bestaat voor de hoogleeraren om te weten te komen, wat in de studenten zit, is o. a. het examen. Bij het doctoraal examen, zoodat het nu ingericht is, is het niet goed mogelijk uit te maken, of men met menschen te doen heeft, die later voor wetenschappelijke studie in aanmer-

king zouden komen. Voor hen komt het wetenschappelijk denken in de eerste plaats en het bezit van feiten, zeker strikt noodig, toch eerst in de tweede plaats in aanmerking. Op het doctoraal examen spreekt men met den met onnoemelijk veel feiten volgepropte onder zeer abnormale omstandigheden. Hij moet bij eenige zelfkennis overtuigd zijn onvoldoende voorbereid te zijn en met de stille hoop, dat men over dit en dat onderwerp niet zal vragen, steekt hij van wal. Door de bovengenoemde splitsing zouden hierbij groote voordeelen verkregen worden en de meer degelijke studie zou er door in de hand gewerkt worden.

Ten slotte mag nog gewezen worden op een punt, dat wel niet speciaal voor de medische examens geldt, maar voor alle examens, waar men de eischen te hoog opvoert, n.l. op de examenvrees. Telkens wordt medegedeeld, dat ons geslacht niet bestand is tegen den snellen vooruitgang op elk gebied, niet kan oproeien tegen den sterken stroom en daardoor de zenuwen enorm te lijden hebben. Het jongere geslacht, uit een verzwakt kiemplasma gesproten, zou daardoor dubbel getroffen worden. Prof. WIENER uit Leipzig (Die Erweiterung unserer Sinne, Akad. Antrittsvorl. 1900) drukt zich in deze bijzonder sterk uit. Hij gelooft niet, dat men ons later benijden zal en maakt een vergelijking met den weinig behaaglijken toestand, waarin enkele in het water levende dieren verkeerden, toen zij door het uitdrogen van hun element gedwongen waren op het land te leven en door longen in plaats van door kieuwen te ademen.

Ondanks deze nerveuse praedisposities staat het volstrekt niet te bezien dat men minder, maar wel dat men nog meer lasten zal te torsen hebben. Allerlei specialisten vragen om uitbreiding, de examens moeten daardoor wel zwaarder worden en de examenvrees stijgt tot een bedenkelijke hoogte.

Afgewezen worden is niet zoo erg voor enkelen, die reeds op gymnasium of H.B.S. aan het tobben waren en later weer droevige ervaringen opdeden, maar werkt verlamdend op de meer dan middelmatigen, die, zooals de ervaring leert, ook meermalen dit lot deelen. Het zelfvertrouwen, zoo dringend noodig voor hem vooral ook, die later zich wetenschappelijk verder zal ontwikkelen, gaat dan vaak voor een groot deel verloren. Het komt voor dat jonge mannen met goeden aanleg door een afwijzing voor goed bedorven worden. Volkomen terecht is dan ook door Prof. STRAUB in zijn bekende rede „de vorming van den geneeskundige” (Haarlem 1895) op de examenvrees gewezen als een factor, die in aanmerking komt, en geeft hij eenige verbeteringen aan die daaraan zouden tegemoet komen. Het is beter, dat men de leerlingen kent, die examen doen en dit geldt dan vooral ook voor hen, die zich later wetenschappelijk verder zullen ontwikkelen, opdat zij niet door tegenspoed geheel ontmoedigd worden.

Het voorafgaande moge alleen beschouwd worden als bewijs van belangstelling in de zoo belangrijke vraag, die door de commissie met zooveel zorg is behandeld geworden. Het was allerminst te doen een plan van reorganisatie voor te stellen, waartoe ik mij in geenen deele bevoegd acht.

Loosduinen, Mei 1901.

L. BOUMAN.